

Puščavnik, njegov škof in njuni demoni: o Atanazijevem življenjepisu Antona Velikega

David Movrin

Vita Antonii, življenjepis svetega Antona Puščavnika, ki ga izročilo pripisuje svetemu Atanaziju iz Aleksandrije, velja za enega prvih krščanskih življenjepisov. Antični *best-seller* se je v hipu razširil po takratni ekumeni – k spreobrnitvi je poleg mnogih drugih nagovoril tudi svetega Avguština – in nato odločilno vplival na razvoj mladega žanra svetniških žitij. Celo latinski teksti, ki so na drugem koncu Evrope odigrali podobno formativno vlogo, denimo *Vita Martini*, so se pri svoji predstavitvi v prvi vrsti opirali na življenjepis egiptovskega asketa.¹

1 Anton Veliki

Sveti Anton (251–356) se je rodil v Egiptu kot otrok premožnih krščanskih staršev. Ko so mu ti zgodaj umrli, je v cerkvi slišal evangelij s Kristusovim navodilom premožnemu mladeniču: »Če hočeš biti popoln, pojdi, prodaj, kar imaš, in daj ubogim in imel boš zaklad v nebesih. Nato pridi in hodi za menoj!« (Mt 19,21) To je tudi storil in se nato v prizadevanju za askezo umaknil v samoto, sprva v bližino vasi, nato vse dlje v puščavo, tam odkril demone in se začel bojevati z njimi. Njegov zgled je vlekel, v Egiptu je kmalu začelo rasti močno meniško gibanje, ki je Antona, »očeta menihov«, štelo za svojega navdihovalca in začetnika. Ko so iskalki duhovne pomoči postali preštevilni, se je Anton znova umaknil, tokrat še dlje v puščavo, k »notranji gori« – vendar se je pozneje še nekajkrat vrnil v Aleksandrijo branit Atanazijevo pravovernost pred arijanskimi napadi. Umril je v nezaslišano visoki starosti v svoji puščavski samoti in učencem naročil, naj nikomur ne povedo za njegov grob.²

1 Prevod celotnega Antonovega življenjepisa je skupaj s spremno študijo izšel v zbirki »Cerkveni očetje« pri Celjski Mohorjevi; prim. *Izviri menišтва: Življenje svetega Antona in Življenje svetega Pabomija* (Celje: Mohorjeva, 2011), od tam je tudi zgornji uvod. Evagrijev latinski prevod Antonovega življenja in njegovo recepcijo analizira Bertrand, »Die Evagriusübersetzung der *Vita Antonii*: Rezeption – Überlieferung – Edition, unter besonderer Berücksichtigung der *Vitas Patrum*-Tradition«, 29 in nasl.

2 Zgodovinskost Atanazijevega opisa je posebno vprašanje; vplivno razpravo na to temo je že pred pol stoletja objavil Dörries, *Die Vita Antonii als Geschichtsquelle*. Danes velja ocena, da je asket v Atanazijevem pisanju zgodovinskemu Antonu verjetno bližji kot pa teološko razboriti polemik, ki se po mestnih shodih pod škofovim okriljem bojuje za pravo vero; prim. Goehring, »Monastic Diversity and Ideological Boundaries in Fourth-Century Christian Egypt«. Po drugi strani pa se je konec dvajsetega stoletja pokazalo, da Anton teološko še zdaleč ni bil nepodučen; prim. Rubenson, *The Letters of St. Antony: Monasticism and the Making of a Saint*.

2 Atanazij Aleksandrijski

Življenje svetega Atanazija (298–373), ki se je rodil dve generaciji za Antonom, je bilo zelo drugačno; kot otrok poganskih staršev je moral pot do krščanstva šele najti. Uspelo mu je razmeroma hitro, na nicejskem koncilu se je kot tajnik aleksandrijskega škofa Aleksandra že uspešno zavzemal za nauk, po katerem je Kristus enega bistva (*homoousios*) z Očetom in ki so mu nasprotovali arijanci. Po Aleksandrovi smrti je tridesetletni Atanazij postal škof v Aleksandriji, torej na vplivnem sedežu, ki ga je nicejski koncil priznal za sedež patriarhata, v katerem je bilo več kot sto škofij.

Skupaj s položajem je prišla cela vrsta političnih zapletov; Atanazij se je znašel v samem središču cerkvenih sporov, ki so takrat pretresali krščanstvo in ki tudi po nicejskem koncilu niso potihnilo. Na sinodi v Tiru so arijanci in meletijanci dosegli njegovo odstavitev, cesar Konstantin pa ga je dal nato izgnati v Galijo – in tako nehote postavil temelj za poznejši razcvet meništva na zahodu. Po cesarjevi smrti se je Atanazij vrnil, vendar se je zgodba pozneje v nekoliko spremenjenih okoliščinah ponavljala, izgnanstvo ga je v naslednjih desetletjih doletelo še drugič, tretjič, četrtič in petič. Burnemu življenju navkljub je Atanazij uspel spisati več temeljnih teoloških spisov in z njimi določiti razvoj krščanske teologije; med njimi so razprava o učlovečenju (*De incarnatione Verbi*), več del o arijancih (*Apologia contra Arianos, Historia Arianorum*), razlaga sklepov nicejskega koncila (*De decretis Nicaenae synodi*) ter vrsta pomembnih pastirskih pisem. Prav med dela, ki so se najhitreje prijala in se začela zelo hitro širiti, sodi tudi *Vita Antonii*.³

3 Avtorstvo besedila

Vprašanje avtorstva pri Antonovem življenjepisu sicer ni preprosto in nedvoumno. Stoletja razprav je zaznamovala predvsem polemika med protestantskimi in katoliškimi učenjaki; prvi so v svojem odporu do vsega meniškega Atanaziju kot nesporni teološki avtoriteti spis odrekli, slednji pa so mu ga iz istega razloga pripisovali. A v dvajsetem stoletju, ko se je ta spor že davno polegel, se je vprašanje spet zastavilo z vso ostrino, tokrat na drugačnih temeljih. René Draguet je bil prepričan, da je Atanazijeva različica zgolj poznejša predelava izgubljenega grškega izvirnika. Timothy Barnes je šel še dlje s trditvijo, da je besedilo nastalo kar v koptščini. Kakorkoli, ta razprava stroke slednjič vendarle ni prepričala, za avtorja še vedno velja Atanazij, za prvotno besedilo pa grška inačica.⁴

3 Kratek pregled Atanazijevega življenja in njegove teologije je skupaj z berilom objavil Anatolios, *Athanasius*, nekoliko daljšo analizo je napisal Weinandy, *A Theological Introduction*.

4 Za pregled problema prim. Harmless, *Desert Christians: An Introduction to the Literature of Early Monasticism*, 111–113.

Atanazij je imel za pisanje Antonovega življenjepisa vrsto dobrih razlogov. V času, ko se je doktrina šele oblikovala in ko se je meniško gibanje šele dobro začelo, mu kot škofu ni bilo vseeno, kakšno pot bodo ubrale trume neukročenih asketov v bližnjih puščavah; zlasti zato, ker so se zaradi njihove pristnosti zanje že začele zanimati nove trume po vsem krščanskem svetu. Samotarje, ki se niso škofov v svoji želji po neodvisnosti izogibali nič manj kot žensk, je sklenil nagovoriti z opisom največjega med njimi. V uvodu priznava, da ni imel časa za posvetovanje z vsemi viri, med vrsticami je mogoče slutiti, da je marsikje izpostavil predvsem probleme, ki so skrbeli njega samega. Kljub temu se raziskovalci strinjajo, da njegov Anton v splošnem zvesto odslikava življenje, misel in vero prvih menihov.⁵

4 Težave z demoni

Po toliko stoletjih je Atanazijev jezik težko razumljiv, njegove podobe so tuje, včasih strašljive; njihove upodobitve v zahodni umetnosti, od Hieronima Boscha do Salvadorja Dalija, so učinkovite prav zaradi te grozljivosti. Paradoksalno pa se morda vsebina, s katero se avtor ukvarja, današnjega bralca dotika še močneje kot antičnega. Kot piše Tim Vivian, raziskovalec zgodnjega krščanstva, govori *Vita Antonii* o potovanju k Bogu, potovanju domov. Pot je težavna, preprejena s skušnjavami in pastmi. Antonovi demoni so tatovi pozornosti, distraktorji, ki skušajo človeka odvrniti od Boga; pri tem sploh ni bistveno, ali gre za fizične ali psihološke pojave, enih in drugih je več kot dovolj. Kako naporno je življenje v krasnem novem svetu, ki je iz rimskega vodila *panem et circenses* ustvaril dovršen ekonomski princip, je v svojih iskanjih že sredi dvajsetega stoletja, v svetu brez televizije in interneta, preroško ugotovil Aldous Huxley:

Današnji industrijski in ekonomski sistem lahko nemoteno deluje le zaradi mode, avtomobilov in tehničnih pripomočkov, zaradi novic in oglaševanja, zaradi katerega novice sploh obstajajo. [...] Za delovanje tega sistema ni dovolj, da se povpraševanje po nepotrebnih stvareh ohranja, neprenehoma se mora povečevati; ohranjati in povečevati pa ga je mogoče le z nenehnim spodbujanjem pohlepa, tekmovalnosti ter želje po nesmiselnih distrakcijah, ki so izvirni greh razuma. Toda nikoli prej niso ljudje skušali teh distrakcij organizirati in jih izkoriščati ter jih zaradi njihovega ekonomskega pomena postavljati v jedro in v vitalno središče človeškega življenja.⁶

V svetu, ki je v zadnjem času priča silovitemu pokanju Huxleyjevih balonov nesmišla in ki se še vedno sprašuje, kako globoko bo zdrsnila z njimi podprta ekonomija, so ti stavki dobili prizvok uresničenih Kasandrinih besed. Tim Vivian poudarja, da je zgodnje

5 Vivian, »Introduction«, xxv.

6 Huxley, »Distractions – I«, navedeno po Vivian, »Introduction«, lxii–lxiii.

meništvo, ki ga opisuje Atanazij, iskalo prav zdravilo za Huxleyjev problem, torej za pohlep, tekmovalnost ter željo po nesmiselnih mašilih. Našlo ga je v veri, trdem delu in vztrajanju.

Anton se je odpravil v puščavo ter si jo – na poti k svojemu poslednjemu domu v Bogu – naredil za dom. Današnji bralci *Antonovega življenja*, ki iščejo samoto in občestvo z Bogom, morajo na nasprotno, vendar hkrati povsem isto potovanje. Ker se verjetno ne bomo odpravili v puščavo, moramo puščavo pripeljati k sebi. Antonovo življenje, kot ga je naslikal Atanazij, ponuja znamenja in čudesa s tega boja; nekatera so podobna našim, druga so neizmerno drugačna. Med branjem bodo demoni postajali bodisi znanci bodisi ovire. Če bodo v spotiko, potem jih kaže pustiti, dokler se ne pojavijo v sodobnejši obleki; če se nam pokažejo kot naporni nasprotniki, ki pa jih je vendarle mogoče premagati, potem smo uzrli dovolj Antonovega sveta v svojem (in dovolj svojega v njegovem), da nam bo njegovo potovanje postalo znano. In čeprav se zdi drugače, je morda naše potovanje težavnejše od njegovega.⁷

5 Berilo virov

Pismo aleksandrijskega nadškofa Atanazija menihom na tujem,⁸ o življenju blaženega Antona Velikega.

1 · *Antonovo rojstvo in odraščanje*. – ₁ Anton je bil po rodu Egipčan, iz imenitne družine, ki si je pridobila precejšnje premoženje. Ker sta bila starša kristjana, je bil tudi sam krščansko vzgojen.⁹ ₂ Kot otroka sta ga vzgajala starša, tako da ni razen teh in dóma poznal ničesar drugega. Ko pa je zrasel v fanta¹⁰ ter napredoval v starosti,¹¹ si ni maral pridobiti izobrazbe,¹² saj se je hotel izogniti družbi drugih otrok. ₃ Želel si je samo tega, da bi, kot je pisano,¹³ živel preprosto na svojem domu. Kljub temu je s

7 Vivian, »Introduction«, lxvi.

8 Prevod je narejen po kritični izdaji, ki jo je v zbirki *Sources chrétiennes* objavil G. J. M. Bartelink; po njej so večinoma povzete tudi opombe, v njegovi študiji pa so na voljo tudi številni napotki na nadaljnjo literaturo. Svetopisemski navedki se ujemajo s SSP, kjer je bilo to le mogoče; Atanazij je bral grški prevod, Septuaginto, in odstopanje od izvirnika je pri starozaveznih navedkih včasih precejšnje. Prvotni naslov je izgubljen, zgornjega ponuja eden od najboljših rokopisov, v dobršni meri pa se ujema tudi z Evagrijevim latinskim prevodom (*Athanasius episcopus ad peregrinos fratres*) in z naslovom, ki ga omenja *Pachomii vita prima* 99.

9 Podobno formulacijo uporabi *Pachomii vita altera* 30 (namreč za Pahomijevega tovariša Teodorja, Pahomij se je za razliko od Antona rodil poganskim staršem). Kot poroča Sozomen v *Hist. eccl.* 1.13.2, se je Anton rodil v vasi Koma (danes Kiman al-Arias, blizu Fajuma v Zgornjem Egiptu).

10 Prim. Lk 2,40.

11 Prim. Lk 2,52.

12 Dobesedno: »naučiti črk«, kar pa ne pomeni nujno, da je bil nepismen; izraz *grámmata manthánein* se namreč pojavi tudi v *Vita Antonii* 20.4, kjer je zelo očitno rabljen v zgornjem pomenu.

13 Prim. 1 Mz 25,27, kjer Jakob mirno prebiva v šotorih, medtem ko je Ezav »človek polja«.

starši hodil v cerkev.¹⁴ Kot otrok ni bil malomaren, kot fant¹⁵ pa ne ošaben; pokoren je bil svojim staršem,¹⁶ poslušal je berila¹⁷ in v sebi ohranil¹⁸ korist iz njih. ⁴ In čeprav je kot otrok živel v dokajšnjem izobilju, staršev ni nadlegoval v zvezi z raznovrstno in drago hrano ter ni iskal z njo povezanih slasti. Zadovoljen je bil s tem, kar je dobil, ter ni iskal ničesar drugega.

2 · *Evangeljske besede o popolnosti ga napeljejo k spreobrnjenju.* – ¹ Po smrti staršev je ostal sam s sestro, ki je bila še otrok; imel je okrog osemnajst ali dvajset let in tako za dom kot za sestro je skrbel sam. ² Od smrti staršev še ni minilo šest mesecev, ko je šel kot ponavadi v cerkev; ko je zbiral svoje misli, se je posebej zatopil v to, kako so apostoli pustili vse in šli za Odrešenikom¹⁹ in kako so drugi v Apostolskih delih prodajali svoje imetje, *prinašali izkupiček ter ga polagali k nogam apostolov*,²⁰ da so ga nato razdelili potrebnim, ter kakšno in kolikšno upanje je za take pripravljeno v nebesih.²¹ ³ V takšnem premišljevanju je vstopil v cerkev. Naneslo je, da se je prav tedaj bral evangelij, in slišal je, kako je Gospod rekel bogatemu: *Če hočeš biti popoln, pojdi, prodaj, kar imaš, in daj ubogim in imel boš zaklad v nebesih*.²² ⁴ Kot da je premišljevanje o svetih prišlo od Boga in kot da je bilo branje namenjeno njemu,²³ je šel Anton pri priči²⁴ iz cerkve ter podaril svojim sovaščanom premoženje, ki ga je imel po starših, tristo rodovitnih in prekrasnih arur,²⁵ da njega in sestre ne bi težila nobena stvar več. ⁵ Prodal je tudi vse ostalo, premičnine, kar sta jih imela, zbral tako precejšen denar in ga dal ubogim, potem ko je nekaj malega prihranil za sestro.

14 Gr. *kyriakón*, izpeljano od *Kýrios* (Gospod); izraz se v krščanski literaturi ne pojavlja pogosto, pač pa se je prijel v germanskih jezikih (*Kirche, church, kerk*) in verjetno tudi v slovenščini (*cerkev*).

15 Prim. Lk 2,52.

16 Prim. Lk 2,51.

17 Prim. 1 Tim 4,31.

18 Prim. Lk 2,19.

19 Prim. Mt 4,20; 19,27.

20 Prim. Apd 4,35–37.

21 Prim. Kol 1,5; Ef 1,18. Spodbuda k meniškemu življenju je sicer pogosto pospremljena z omembo nebeškega plačila; prim. *Pachomii vita altera* 71.

22 Mt 19,21.

23 Branje evangelija je Anton razumel kot prav njemu namenjeno razodetje. Takšna razodetja, ki jih pogosto spremlja *apertio libri*, niso bila brez poganskih zgledov. Krščanske vzporednice ponujata denimo *Vita Cyriaci* Cirila iz Skitopole ter *Vita sancti Theodosii* Teodorja iz Petre. Posebno znamenita je spreobrnitev svetega Avgušтина, ki jo je posredno navdihnilo prav branje Evagrijevega prevoda zgornjih vrstic; prim. *Conf.* 8.6.48.

24 Prava spreobrnitev je radikalna in se zgodi naenkrat; Avguštin je s svojim daljšim iskanjem to značilno potezo nekoliko omilil. Motiv se sicer pojavi pri mnogih svetniških življenjepisih, prim. *Vita Honorati* 8.24.

25 Arura je grško ime za staro egipčansko površinsko mero, 2756 m², torej za spoznanje večjo od latinskega *iugerum*. Antonovi starši so imeli očitno precej zemlje, več kot 80 hektarov. Nekateri raziskovalci vidijo vzrok za to, da Anton svojega posestva ni prodal, temveč ga je sovaščanom podaril, v kratkarnem davčnem sistemu. Svobodni kmetje iz iste vasi so morali davek plačati skupaj, v nekakšnem konzorciju, in prodaja posestva bi zato vse ostale udarila po žepu, saj bi morali plačati več.

3 · *Začetek askeze.* – ₁ Ko pa je šel znova v cerkev, je pri evangeliju slišal, kako je Gospod rekel: *Ne skrbite za jutri.*²⁶ Ni mogel dlje čakati, šel je ven in dal še tisto ubogim.²⁷ Sestro je izročil uglednim in zaupanja vrednim devicam ter jim jo pustil, naj jo vzgajajo k devištvu, sam pa se je poslej namesto hiši²⁸ posvečal askezi, bil pozoren nase²⁹ in začel s potrpežljivo vadbo. ₂ V tistem času v Egiptu še ni bilo samotišč in noben menih ni vedel ničesar o veliki puščavi. Kdor je hotel biti pozoren nase, je začel z askezo v samoti, nedaleč stran od svoje vasi.³⁰

₃ V bližnji vasi pa je bil takrat starec, ki se je že od mladosti dalje uril v samotarskem življenju. Ko ga je Anton videl, ga je posnemal v dobrem.³¹ ₄ Najprej je začel tudi sam prebivati na krajih blizu vasi. Če je od tam kdaj slišal za kakšnega gorečnika,³² je šel in ga poiskal, kakor modra čebela.³³ In ni se vrnil nazaj, dokler ga ni videl in dobil od njega kot nekakšne popotnice za pot do kreposti.

₅ Ko je sprva tako živel tam, je sklenil, da se ne bo vračal k premoženju staršev in ne bo razmišljal o sorodnikih; vsa njegova vnema in ves trud sta bila usmerjena v askezo. Delal je kajpak z rokami,³⁴ saj je slišal, *naj brezdelnež tudi je ne.*³⁵ Del prihodka je porabil za kruh, del ga je razdelil potrebnim. Ves čas je molil, saj je izvedel, da je treba na samem³⁶ moliti neprenehoma.³⁷ ₇ Na berila je bil namreč tako pozoren,³⁸ da mu ni nobena beseda padla na tla,³⁹ temveč je vse ohranil⁴⁰ in mu je tako spomin služil namesto knjig.

4 · *V askezi začne posnemati kreposti drugih samotarjev.* – ₁ S takšnim ravnanjem je Anton postal priljubljen pri vseh. Gorečnikom, ki jih je obiskoval, je bil iskreno pokoren

26 Prim. Mt 6,34.

27 Anton evangelij znova preslika nase; ponavljanje pomeni potrditev.

28 Nekateri izraz prevajajo kot »pred hišo«; v tem primeru bi to pomenilo izpostavljanje mrazu, vročini, dežju in vetru, v slogu poznejših potujočih menihov in menihov na stebrih.

29 Prim. 5 Mz 4,9; 15,9; Lk 17,3; 21,34; Apd 5,35; 20,28.

30 Čeprav slovi kot »oče meništva«, Anton ni bil prvi krščanski asket, tudi sam se je askeze učil od drugih; puščavništvo se je v Egiptu razvilo na več krajih hkrati.

31 Prim. Gal 4,18.

32 Izraz *spoudaios*, gorečnik, označuje človeka, ki skuša z askezo priti do kreposti.

33 Ta metafora je v meniških besedilih pogosta; prim. Janez Kasijan, *Inst.* 5.4; Gregor Nazianški, *Ad Seleucum* 44. Prim. tudi Prg 6,8.

34 Ročno delo je očitno vsaj na začetku pomenilo bistveno sestavino asketskega življenja.

35 Prim. 2 Tes 3,10.

36 Prim. Mt 6,6.

37 Prim. 1 Tes 5,17.

38 Prim. 1 Tim 4,13.

39 Prim. 1 Sam 3,19; 2 Kr 10,10.

40 Prim. Lk 8,15.

in se je pri vsakem učil tega, v čemer ga je ta pri gorečnosti in askezi prekašal.⁴¹ Pri enem je videl prijaznost, pri drugem vnemo za molitev; pri enem je opazoval potrpežljivost, pri drugem skrb za ljudi. Pozoren je bil na to, kako eden bedi in kako se drugi posveča svetim spisom;⁴² enega je občudoval zaradi vzdržljivosti, drugega zaradi njegovih postov in spanja na tleh. Motril je blagost pri tem in vztrajnost pri onem. Pri vseh pa je našel pobožnost do Kristusa in medsebojno ljubezen.

² Tako napolnjen se je vrnil na kraj, kjer se je sam oprijel askeze. Odslej je v sebi zbiral, kar je videl pri vsakem izmed njih, in prizadeval si je, da bi vse to pri sebi tudi pokazal. ³ Tudi na tiste, ki so bili njegove starosti, ni bil ljubosumen, trudil se je le, da v krepostih ne bi zaostajal za njimi.⁴³ In to je počel tako, da ni jezil nikogar, še več, drugi so bili veseli zaradi njega. ⁴ Vsi v vasi, pa tudi drugi asketi,⁴⁴ s katerimi se je srečeval, so ga imenovali Teófil;⁴⁵ in nekateri so ga pozdravljali kot sina, drugi pa kot brata.

⁵ · *Hudič ga skuša odvrniti od asketskega življenja.* – ¹ Hudič, ki je zavisten in sovražnik lepega,⁴⁶ pa pri fantu ni prenesel pogleda na takšen sklep, zato se je s svojimi običajnimi prijemi lotil tudi njega. ² Najprej ga je skušal odvrniti od askeze z mislimi na premoženje, na skrb za sestro, na odnose s sorodniki, na željo po denarju in slavi, na raznovrsten mik hrane in na druge čare življenja, končno pa še na težavnost kreposti in na velik napor, ki je povezan z njo. Spominjal ga je tudi na slabotnost telesa in na dolgost časa. ³ V duhu mu je skratka vzbudil velik oblak misli, saj ga je hotel ločiti od pravega namena.

Ko pa je sovražnik videl, da je proti Antonovemu sklepu brez moči, še več, da se je zaradi njegove trdovratnosti na tleh znašel sam, saj se je prevrnil ob njegovi veri ter padel ob Antonovih nenehnih molitvah, takrat je posegel po orožju pri popku trebuha.⁴⁷ Ko se je začel postavljati s tem – to je namreč njegova prva past za mlade, – se je spravil na fanta in ga ponoči vznemirjal, podnevi pa tako nadlegoval, da so tudi priče opazile spopad, ki se je odvijal med njima.

41 Festugière, »Sur une nouvelle édition du *De Vita Pythagorica* de Jamblique«, 491, opozarja, da portret mladega Antona spominja na pitagorejski *bios*. Podoben motiv je Bartelink našel pri Jamblihu, *Vita Pyth.* 4.18. Že Sokrat je menda sledil naukom več filozofov (Platon, *Evtifron* 9a; *Teajtet* 150b–d). Prim. tudi seznam kreposti v *Vita Antonii* 17.7.

42 Dobesedno: filologiji, ljubezni do besede; glagol *philologeîn* dobi v krščanskem okolju poseben pomen, namreč »brati Sveto pismo«.

43 Tekmovalnost med menihi ni nujno nekaj slabega; beseda *bámilla*, »tekma«, stoji na samem začetku *Vita Antonii*.

44 Izraz *philókalos* pravzaprav pomeni »ljubitelj lepega«; v krščanskem kontekstu dobi tudi pomen asketa.

45 Izraz *theophilés* je v antiki pomenil »ljub bogovom«, v krščanski literaturi pa bolj »tisti, ki ljubi Boga«, čeprav najdemo tudi svetopisemske vzporednice za pomen »Bogu ljub«, denimo Jak 2,23; 2 Krn 20,7 in Iz 41,8.

46 Pridevnik *misókalos*, ki v svetniških življenjepisih pogosto označuje hudiča, je v očitnem nasprotju s pridevnikom *philókalos*, ki ga je avtor v zvezi z asketi uporabil nekaj vrstic prej. Prim tudi *Vita Antonii* 9.4.

47 Izraz izvira iz Job 40,16, kjer se nanaša na Behemota, povodnega konja, ki pa ga je poznejša tradicija izenačila z apokaliptičnim zmajem. Tudi opis hudiča v *Vita Antonii* 24.1–3 v marsičem ustreza opisu Leviatana, krokodila (Job 40,25–41). Za »popek trebuha« ponuja Olimpiodor v komentarju k Jobu dva pomena; bodisi gre za želodec, ki bi tako pomenil požrešnost, bodisi za evfemizem, ki označuje ženska rodila – prav kot v Svetem pismu izraz »ledja« označuje moška spolovila.

⁴ Prvi je napadel z umazanimi mislimi, drugi pa jih je z molitvami zavrgel. Prvi je vznemirjal, drugi pa je, ko se je zdelo, da zardeva, utrjeval telo z vero in postom. ⁵ Hudič se je znašel v stiski in je ponoči privzel podobo ženske,⁴⁸ posneto v vseh podrobnostih, samo da bi zapeljal Antona. Ta pa se je spomnil na Kristusa in ko je razmišljal o plemenitosti, ki je prišla po njem, in o razumnem delu duše, je pogasil oglje njegove nastave. ⁶ Sovražnik ga je znova napadel z mehko bomo slasti. On pa se je, kot bi bil jezen in žalosten hkrati, spomnil na preteči ogenj in na trpljenje zaradi črva;⁴⁹ in ko je to postavil nasproti onemu, se je vsega rešil nedotaknjen. Vse to je bilo sovražniku v sramoto. ⁷ Kajti ta, ki se je imel za podobnega Bogu,⁵⁰ je zdaj postal igrača fantu; njega, ki se je povzdigoval nad meso in kri, je zdaj potolkel človek, odet v meso. Skupaj z njim je namreč deloval Gospod, ki se je zaradi nas odel v meso in dal telesu zmago nad hudičem, da bi lahko vsak, ki se tako bojuje, rekel: *Ne jaz, ampak Božja milost, ki je z menoj.*⁵¹

⁶ · *Hudič se mu prikaže v podobi črnega dečka.* – ¹ Na koncu, ko zmaj Antona tudi s tem ni mogel potolči, temveč je videl, da ga je oni pregnal iz svojega srca, je škripal z zobmi, kot je pisano,⁵² in se nato znova spremenil; postal je takšen, kakršen je v duhu, in se mu je prikazal v podobi črnega dečka.⁵³ In kot da je klonil, ni nič več napadal z mislimi, – prekanjenec je bil namreč vržen ven, – temveč je spregovoril s človeškim glasom in rekel: »Dosti sem jih preslepil in mnoge sem premagal, zdaj pa, ko sem šel z istim orožjem nadte in nad tvoje napore, sem ostal brez moči.«

² Anton ga je nato vprašal: »Kdo si ti, ki mi to govoriš?«⁵⁴ Oni pa je takoj izdaval bridkosti polne besede: »Priatelj nečistosti sem. Z njenimi nastavami in njenimi dražili lovim mlade; pravijo mi tudi duh nečistosti.⁵⁵ Koliko teh, ki so iskali modrost, sem preslepil! Koliko izpovedovalcev sem naobrnil z vznemirjanjem! ³ Jaz sem tisti, o katerem

48 V žensko spremenjenega hudiča omenjata tudi *Pachomii vita prima* 19 in *Pachomii vita altera* 10.

49 Prim. Jdt 16,17; Sir 7,17; Iz 66,24; Mr 9,48.

50 Prim. Iz 14,14; Ezk 28,2.

51 Prim. 1 Kor 15,10. Ko je Odrašenik sprejel človeško naravo, je s tem človeku zagotovil zmago nad mesom; asketu v spopadu z demoni pomaga Kristus in Anton dolguje zmago njemu, ne pa svojim lastnim močem. Človek je tako soudeležen pri božji naravi; prim. *Vita Antonii* 74.4. Vse to najdemo tudi v drugih Atanazijevih spisih; prim. *De incarn.* 1.3; 8.9.

52 Prim. Ps 35,16; 37,12; 112,10; Mr 9,18; Apd 7,54.

53 Motiv hudiča v podobi črnega dečka se v meniški literaturi tu pojavi prvič. Črna barva je bila z demoni povezana že od samega začetka krščanstva, prim. Ef. 6,12 (»gospodovalci mračnosti«), na katerega se sklicuje tudi *Vita Antonii* 21.3. V Pismu psevd-Barnaba 4.10 hudič nastopa kot »Črni« (prim. *Apophthegmata Patrum*, PG 65.100c-101a; 185b-d; 284a-b). Prim. tudi Steidle, »Der kleine schwarze Knabe in der alten Möncherzählung«.

54 V svojem govoru (*Vita Antonii* 43.1) Anton menihom svetuje, naj od demona, ki se jim prikaže, takoj zahtevajo, naj jim pove, kdo je in kaj hoče.

55 Prim. Oz 4,12.

govori prerok, ko ošteva padle: *Zapeljal vas je duh nečistosti.*⁵⁶ Spotaknili so se namreč zaradi mene. Jaz sem tisti, ki te je mnogokrat nadlegoval in ki si ga tolikokrat porazil.«

⁴ Anton se je zahvalil Gospodu, se opogumil nasproti demonu in mu rekel: »Potem si resnično vreden prezira; v duhu si namreč črn in nemočen kakor otrok. Odslej mi ne boš povzročal nobene skrbi več, kajti *Gospod mi pomaga in gledal bom na svoje sovražnike.*«⁵⁷ ⁵ Ko je to slišal, je črni takoj pobegnil, preplašen zaradi besed, in se ni upal temu človeku niti približati.

⁷ · *Anton okrepi svojo askezo.* – ¹ To je bil Antonov prvi spopad s hudičem; bolje rečeno, to je bil Odrešenikov uspeh pri Antonu, uspeh njega, *ki je obsodil greh v mesu, da bi se zapoved postave izpolnila v nas, ki ne živimo v mesu, ampak po Duhu.*⁵⁸ ² Anton pa ni postal brezbrizen, kot da bi bil demon že premagan, in se ni prevzel, pa tudi sovražnik ni prenehal nastavljeni pasti, kot da je poražen. Spet ga je začel zalezovati, kakor lev,⁵⁹ ki išče priložnost za napad. ³ Anton, ki je iz Pisma vedel, da pozna sovražnik številne zvijače,⁶⁰ je trdno vztrajal v askezi, prepričan, da ga bo oni gotovo poskušal dobiti na kak drug način, če mu že ni mogel zapeljati srca s telesnimi nasladami; demon ima namreč rad greh.

⁴ Trše in trše je ravnal s telesom in ga usužnjeval,⁶¹ da ne bi bil po zmagi na enem področju premagan na drugem. Sklenil se je privaditi še strožjemu urjenju. ⁵ Mnogi so se mu čudili, sam pa je napor prenašal z lahkoto. Vnema duše, ki je bila tam že dolgo, je v njem porodila dober odnos, tako da se je na vsak neznamen predlog koga drugega odzval z velikim navdušenjem. ⁶ Toliko je bedel, da je dostikrat vso noč prebil brez spanca. In to se ni zgodilo enkrat, temveč zelo pogosto, tako da je vzbujal začudenje. Jedel je enkrat na dan, po sončnem zahodu,⁶² zgodilo pa se je tudi, da samo vsak drugi, mnogokrat celo vsak četrti dan. Njegova hrana sta bila kruh in sol, pijača pa zgolj voda. ⁷ O mesu in vinu je sploh odveč govoriti, saj česa takšnega tudi pri drugih gorečnikih ni bilo najti. Za spanje mu je zadoščala rogoznica, še večkrat pa je ležal kar na golih tleh.

⁸ Natiranje z oljem je zavračal, češ da je za mlade primerneje, če se vneta posvečajo askezi in ne iščejo reči, ki telo slabijo, temveč ga navajajo na napore, z mislijo pri Apostolovih besedah: *Močan sem tedaj, ko sem slaboten.*⁶³ ⁹ Dejal je, da je razum duše krepak takrat, kadar so slasti telesa šibke. ¹⁰ Imel je tudi tole načelo, ki je resnično vredno občudovanja: da tako

56 Prim. Oz 4,12.

57 Prim. Ps 118,7.

58 Rim 8,3-4.

59 Prim. 1 Pt 5,8.

60 Prim. Ef 6,11.

61 Prim. 1 Kor 9,27.

62 Filon Aleksandrijski omenja podobno navado, z razlago, da je za filozofijo primeren dan, za telesne potrebe pa noč (*Contempl.* 34).

63 2 Kor 12,10.

poti h kreposti kot z njo povezane ločitve od sveta ne gre presojsati po času, temveč po gorečnosti in odločnosti. ¹¹ Tudi sam se ni spominjal časa, ki je že minil, temveč je vsak dan⁶⁴ okrepil svoj trud za napredovanje, kot da z askezo šele začenja, ter si pri sebi ponavljal Pavlov stavek: *Pozabljam, kar je za menoj, in se iztegujem proti temu, kar je pred menoj.*⁶⁵ ¹² Spominjal se je tudi besed preroka Elija, ki pravi: *Živi Gospod, pred katerim stojim*⁶⁶ danes.⁶⁷ Pripomnil je, da s tem »danes« ni meril minulega časa, temveč se je, kot da bi začel vedno znova, vsak dan trudil stopiti pred Boga tak, kakor je treba pred Boga priti – čist v srcu ter pripravljen poslušati njegovo voljo, in nikogar drugega. ¹³ Govoril si je: Asket se mora iz življenja velikega Elija kot iz ogledala⁶⁸ naučiti, kakšno mora biti njegovo življenje, vedno.

8 · *Zaprtega v grobnico demoni pretepejo.* – ¹ Ko se je tako utrdil, se je Anton odpravil do grobnic, ki so stale daleč stran od vasi. ² Enemu od prijateljev je naročil, naj mu vsake toliko časa prinese kruh, ter šel v eno od grobnic, medtem ko je oni za njim zaprl vrata, tako da je notri ostal sam. Sovražnik tega ni mogel več prenašati, saj se je bal, da mu bo ta v kratkem še puščavo spremenil v mesto askeze; neke noči je zato prišel nadenj z množico demonov ter ga tako pretepel, da je Anton zaradi mučenja brez glasu obležal na tleh.⁶⁹ ³ Po njegovem pripovedovanju so bile bolečine silovite in lahko bi rekli, da človeški udarci ne morejo nikdar prizadejati tolikšnega trpljenja.

Po božji previdnosti – Gospod namreč ne pozabi tistih, ki upajo vanj – pa je naslednjega dne prišel prijatelj, ki ga je oskrboval s kruhom. Ko je odprl vrata in ga videl kot mrtvega ležati na zemlji, ga je dvignil, odnesel v vaško cerkev in ga tam položil na tla. ⁴ Mnogi njegovi sorodniki in vaščani so nato sedeli ob njem kot ob mrliču. Okrog polnoči pa je Anton prišel k sebi, se dvignil ter zagledal, kako vsi spijo, le prijatelj je še bedel; pomignil mu je, naj pride k njemu, ter ga prosil, naj ga spet dvigne in odnese h grobnicam, ne da bi kogarkoli prebudil.

9 · *Demoni napadejo v podobi divjih zveri.* – ¹ Mož ga je torej odnesel nazaj in ko so se vrata kot običajno zaprla, je bil notri spet sam. ² Zaradi demonskih udarcev ni mogel stati, zato je molil leže. Po molitvi je glasno zavpil: »Tukaj sem, jaz, Anton; ne

64 Anton večkrat svetuje, naj asket vsak dan jemlje kot poslednjega, naj z askezo začenja vedno znova in naj ne gleda nazaj; prim. 16.3; 20.2; 91.3. Prim. tudi *Apophthegmata Patrum*, Silvanus 11 (PG 65.412c).

65 Flp 3,13.

66 Prim. 1 Kr 17,1; 18,15. Namigi na Elija, ki je tu kot Antonov zgled omenjen izrecno, se v *Vita Antonii* pojavljajo neprestano; denimo ko Anton »sedi vrh gore« (59.2; 60.1; 66.1; 84.2; 93.5; prim. 2 Kr 1,9). V uvodu Atanzij svoj vir primerja z Elijevim učencem Elizejem (pr. 6, prim. 2 Kr 3,11); pogovor na bregu Nila (49.2–5) spominja na Elijev pogovor z Bogom na gori Horeb (prim. 1 Kr 19,9–15). Na koncu Anton Atanziju zapusti svoj plašč, kot ga je Elija Elizeju (91.8, prim. 2 Kr 2,13). Kot pripominja *Pachomii vita prima* 2, se je Anton zgledoval po Eliju, Elizeju in Janezu Krstniku.

67 Besede *danes* ni v navedenem svetopisemskem besedilu, pač pa je v 1 Kr 18,15 in spada pravzaprav k drugemu delu stavka. Atanzij se tu morda naslanja na Klementa Aleksandrijskega (*Protr.* 9.84.5–6).

68 Podoba se pojavi že pri Platonu (*Alkibiad* 1.132e in nasl.), kjer se duša skuša videti kakor v ogledalu; pozneje jo pri krščanskih avtorjih najdemo večkrat, tudi pri Atanziju (*C. gentes* 34). Rabi jo tudi Filon Aleksandrijski, *Leg.* 3.101 in *Migr.* 190.

69 Demoni svoje žrtve včasih obsujejo z udarci; prim. *Pachomii vita prima* 20, *Pachomii vita altera* 19.

bežim pred vašimi udarci. Tudi če mi jih zadate še več, me ne bo nič ločilo od Kristusove ljubezni.«⁷⁰ ₃ Nato je zapel še psalm: »Tudi če se tabor vojske utabori proti meni, se moje srce ne bo balo.«⁷¹ ₄ Tako je premišljeval in govoril asket. Sovražnik, ki lepoto mrzi, pa se je čudil, kako si je oni tudi po udarcih drznil priti nazaj; sklical je svoje pse⁷² in jim razkačen dejal: »Vidite, da ga niti z duhom nečistosti niti z udarci nismo ustavili, še nesramen je do nas. Drugače se ga lotimo.« Hudič namreč zlahka naklepa načrte za zlo.

₅ Ponoči so torej zagnali takšen hrup, da se je zdelo, kot da se ves prostor tresе. Videti je bilo, kot da so štiri stene tiste male stavbe demoni podrli⁷³ in skoznje planili noter, spremenjeni v prikazni zveri in golazni. ₆ Prostor je bil v hipu poln prikazni levov, medvedov, leopardov, bikov in kač, gadov in škorpionov in volkov. In vsak od njih se je gibal v skladu s svojo podobo. ₇ Lev je rjovel in hotel napasti, bik ga je očitno skušal nabosti, kača se je plazila, vendar ga ni dosegla, volk se je zakadil vanj. Bes vseh prikazni hkrati, hrušč njihovih glasov, vse to je bilo naravnost grozljivo.

₈ Od njih pretepeni in zmrcvarjeni Anton je začutil še hujše telesne bolečine. Vseeno se ni prestrašil in ko je ležal tam, je bil v duši še bolj buden. Zaradi bolečin telesa je stokal, v mislih pa je bil trezen in kot da bi se norčeval, je rekel: ₉ »Ko bi imeli kaj moči, bi zadostovalo, če bi prišel en sam. Ker pa vam je Gospod vzel vso moč, me poskušate prestrašiti v množici. In to, da v obliki posnemate nerazumna bitja, je znamenje vaše šibkosti.« ₁₀ Drzno jim je rekel še tole: »Če zmorete in ste dobili oblast nad mano, se ne obotavljajte, temveč pojdite v napad; če pa ne zmorete, kaj me zaman nadlegujete? Naša vera v Gospoda je namreč za nas pečat in obzidje v obrambo.«⁷⁴ ₁₁ Po mnogih poskusih so zaradi njega škripali z zobmi,⁷⁵ saj so osmešili predvsem sebe, ne pa njega.

₁₀ · *Gospod mu pride na pomoč.* – ₁ Gospod pa med tem ni pozabil na Antonov boj, temveč mu je prišel na pomoč. Ko se je namreč ozrl navzgor, je videl streho kakor odprto⁷⁶ in proti njemu se je spuščal nekakšen žarek luči. ₂ Démoni so iznenada izginili, telesna bolečina je na lepem prenehala in hiša je bila spet cela. Anton je pomoč začutil, rešen bolečin je polno zadihal in vprašal videnje, ki se je pojavilo, rekoč: »Kje si bil?⁷⁷ Zakaj se nisi prikazal že na začetku in ustavil mojega trpljenja?» ₃ In do njega je prišel

70 Rim 8,35.

71 Ps 26,3.

72 Zlasti v Egiptu, kjer je kraljeval *Iatror Anubis* (Vergilij, *Aen.* 6.698), se je demonom pasja podoba nekako podala. Anton je demone v duhu verjetno enačil z bogovi starega Egipta; hudič in njegovi demoni v *Vita Antonii* v splošnem spominjajo na Seta in njegove spremljevalce.

73 Démoni podirajo stene: prim. *Vita Antonii* 39.5; *Pachomii vita prima* 19; *Pachomii vita altera* 18.

74 Prim. Prg 18,11.

75 Prim. Mr 9,18; Apd 7,54.

76 Prim. Apd 7,55-56.

77 Ta odlomek je pozneje ponovil Simeon Novi teolog (*Catech.* 6).

glas: »Anton, tukaj sem bil, vendar sem počakal, da bi videl tvoj boj. Ker si vzdržal in nisi bil poražen, ti bom vedno stal ob strani in storil bom, da boš povsod zaslovel.«⁴ Ko je to slišal, je vstal in molil; bil je tako okrepčan, da se mu je zdelo, kot da je njegovo telo močnejše, kot je bilo kdaj prej. To se je zgodilo, ko mu je bilo okrog petintrideset let.

11 · *Anton se kot prvi asket odpravi v puščavo.* –¹ Naslednji dan se je odpravil ven, še bolj vnet za čaščenje Boga; šel je k onemu starcu in ga povabil, naj se z njim naseli v puščavi.² Ko je oni odklonil zaradi svojih let in zato, ker kaj takšnega še ni bilo v navadi, se je sam brez odlašanja napotil na goro.⁷⁸ Sovražnik pa, ki je spet opazoval njegovo vne-mo in jo je hotel spodnesti, mu je na pot vrgel privid velikega srebrnega diska.³ Anton, ki je vedel za spretnost tega, ki sovraži lépo, se je ustavil, prepoznal hudiča v disku in ga zavrnil z besedami: »Odkod v puščavi disk? Ta pot ni shojena, nobenega sledu popotni-kov ni na njej; nikomur ni mogel neopaženo pasti na tla, velik kot je.«⁴ Pa tudi ko bi ga kdo izgubil, bi se obrnil, ga šel iskat in našel, saj je kraj zapuščen. To je hudičeva zvijača. Hudič, moje odločnosti s tem ne boš spodnesel. Tole pa naj gre s teboj v pogubo.«⁷⁹ Po teh Antonovih besedah je oni izginil, kakor dim pred obličjem ognja.⁸⁰

12 · *Nastani se v zapuščeni utrdbi.* –¹ Ko je šel naprej, je spet zagledal – ne privid, temveč pravo zlato, vrženo na pot. Ni jasno, ali mu ga je pokazal sovražnik ali pa je ka-kšna močnejša sila hotela atleta⁸¹ izuriti in pokazati hudiču, da mu tudi pravega denarja ni mar. Sam tega ni povedal, mi pa vemo le, da je šlo očitno za zlato.² Anton se je sicer začudil količini, vendar je šel mimo, kot bi preskočil ogenj, ne da bi se obrnil; nasprotno, tako je pospešil, da mu je tisti kraj hitro izginil izpred oči.

³ Bolj in bolj odločen v svojem sklepu je pohitel h gori. Ko je na drugi strani reke naletel na prazno utrdbo, ki se je sčasoma napolnila z golaznijo, se je odpravil tja in se nastanil v njej.⁴ Golazen se je takoj pobrala, kot bi jo kdo preganjal, sam pa je zaprl vhod in shranil dovolj kruha za šest mesecev (tako namreč počnejo Tebanci in dostikrat se kruh ohrani tudi celo leto); vodo je imel notri, tako da je bil skrit, kot bi bil v svetišču. V samotišču je ostal sam, ne da bi šel ven ali videl koga od obiskovalcev.⁸² ⁵ Dolgo časa je tako v askezi vztrajal sam, le dvakrat na leto je od zgoraj, skozi streho, dobival kruh.

13 · *Nov spopad z demoni.* –¹ Znanci, ki so prišli k njemu ter zunaj dostikrat pre-bili dneve in noči, saj jim ni dovolil vstopiti, so od znotraj slišali kot nekakšno rjovečo,

78 Gre za goro Pispir, ki jo besedilo pozneje omenja tudi kot »zunanjo goro«, *tò éxo óros*, in leži vzhodno od Nila, kakšnih 75 km južno od Memfisa.

79 Apd 8,20.

80 Prim. Ps 68,2-3.

81 Vzdevek »atlet«, običajno prihranjen za mučence, dobijo včasih tudi asketi, ki se bojujejo z demoni. Prim. *Pachomii vita altera* 19.

82 Reitzenstein, *Des Athanasius Werk über das Leben des Antonius*, 12, tu opozarja na vzporeden odlomek pri Lukijanu iz Samosate (*Philopseudes* 34).

bučečo množico, bridkosti polne glasove, ki so vpili: ² »Poberi se iz tega, kar je naše!⁸³ Kaj imaš opraviti v puščavi? Saj ne moreš prenesti naših nakan!« ³ Tisti zunaj so sprva mislili, da gre za ljudi, ki so se spopadli z njim, potem ko so prišli noter po lestvah. Ko pa so pokukali skozi neko špranjo in niso videli nikogar ter jim je postalo jasno, da gre za demone, so se prestrašili in začeli klicati Antona. ⁴ Ta je njim prisluhnil bolj, kot pa se je zmenil za one tam. Prišel je k vratom in ljudem zaklical, naj odidejo in naj se ne bojijo. Rekel jim je: »Demoni takole ustvarjajo privide zoper tiste, ki se bojijo. ⁵ Vi pa se zaznamujte ter se pogumno odpravite na pot; pustite jih, naj smešijo sebe same.« Odšli so torej, utrjeni z znamenjem križa.⁸⁴

On pa je ostal in nič se mu ni zgodilo, tudi utrudil se ni v svojem boju. ⁶ Pomoč, ki jo je v duhu dobival po videnjih, in šibkost sovražnikov sta njegove napore močno olajšali in mu okrepili vnemo. ⁷ Znanci so ves čas prihajali k njemu, misleč, da ga bodo našli mrtvega, in slišali, kakor prepeva psalm: »*Bog naj se vzdigne, njegovi sovražniki naj se razkropijo, njegovi nasprotniki naj zbežijo pred njegovim obličjem. Kakor se razprši dim, naj se razprše; kot se stopi vosek pred obličjem ognja, tako naj krivičniki izginejo pred božjim obličjem.*«⁸⁵ In spet: »*Vsi narodi so me obkolili, v Gospodovem imenu sem jih odbil.*«⁸⁶

14 · Anton je prisiljen zapustiti svoje bivališče. – ¹ Skoraj dvajset let je tako prebil v samoti in askezi; ven ni odhajal in nihče ga ni imel navade videvati. ² Kasneje pa, ko je pri mnogih vzniknilo hrepenenje in so želeli njegovo askezo posnemati, je prišlo nekaj njegovih znancev, na silo so vdrli skozi vrata ter jih odstranili; in Anton je prišel ven, kot iz kakega svetišča, kjer je bil posvečen v svete skrivnosti in navdihnjen od Boga. To je bilo prvič, da je stopil iz trdnjave in se prikazal obiskovalcem. ³ Ko so ga ti videli, so se čudili, saj je bilo njegovo telo v enakem stanju kot prej, ni se zdebelilo zaradi premalo gibanja ne posušilo zaradi postov in boja z demoni, videli so ga takšnega, kot je bil pred svojim umikom. Tudi njegova duša je bila v stanju čistosti. ⁴ Ni je namreč stiskala bridkost, ni je raztresalo ugodje, nista je prizadela ne smeh ne potrnost. Tudi ko je videl množico, se ni vznemiril, in ko so ga tolikeri pozdravljali, se ni razveselil; ves čas je bil enak, kot da ga vodi razum in je v skladu s svojo naravo.⁸⁷

⁵ Mnoge od prisotnih, ki so trpeli na telesu, je Gospod po njem ozdravil, druge pa je očistil demonov. ⁶ Antonu je dal privlačnost govora, tako da je potolažil mnogo žalujočih

83 Puščava je veljala za prostor demonov; Anton je bil prvi asket, ki se je z njimi spopadel na njihovem območju.

84 Znamenje (*sphragis*) Kristusovega križa je za puščavnike – in za kristjane nasploh – učinkovita zaščita pred napadom hudih duhov; Kristus je namreč s svojim prihodom zlomil oblast demonov (prim. Atanazijevo delo *De incarnatione* 47; 48; 53). Prim. tudi *Vita Antonii* 23.4.

85 Ps 68,2-3.

86 Ps 118,10.

87 Formula, da nekoga »vodi razum«, je stoiška, prav tako formula, da je »v skladu s svojo naravo«; vseeno lahko glede na kontekst domnevamo, da se tu skriva tudi aluzija na krščanski Logos.

in dosegel spravo med sprtimi,⁸⁸ ko je vsem govoril, naj ničesar na svetu ne postavljajo pred ljubezen do Kristusa. ⁷ Ko je tako govoril in jih spominjal na *prihodnje dobrine*⁸⁹ ter na ljubezen, s kakršno nas ljubi Bog, ki *ni prizanesel lastnemu Sinu, temveč ga je dal za nas vse*,⁹⁰ je mnoge prepričal, da so se oprijeli življenja v samoti. Tako so odtlej tudi v gorah zrasla samotišča in puščava je postala mesto menihov, ki so *pustili vse svoje*⁹¹ ter se *zapisali domovini v nebesih*.⁹²

15 · *Postane oče menihov v okolici*. – ¹ Nekoč je moral prečkati arsinoejski kanal,⁹³ šel je namreč *pogledat, kako je z brati*⁹⁴ – kanal pa je bil poln krokodilov. Samo zmolil je, nato pa je zabredel vanj sam in vsi, ki so bili z njim, ter prišli so čez nepoškodovani.⁹⁵ ² Ko se je vrnil v svoje samotišče, se je znova oprijel istih svetih in smelih naporov. ³ S pogostimi pogovori je krepil vnemo tistih, ki so že postali menihi, vrsto ostalih pa spodbudil k želji po askezi. Beseda je pritegovala in kmalu je zrasla vrsta samotišč, on pa je vse vodil kakor oče.

Bibliografija

Anatolios, Khaled. *Athanasius*. London: Routledge, 2004.

Bartelink, Gerard J. M., ur. »Vita Antonii«. V: *Athanasie d'Alexandrie, Vie d'Antoine*, 123–377. Sources chrétiennes 400. Pariz: Les Éditions du Cerf, 1994.

Dörries, Hermann. *Die Vita Antonii als Geschichtsquelle*, Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, philologisch-historische Klasse 14. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1949.

Festugière, André-Jean. »Sur une nouvelle édition du *De Vita Pythagorica* de Jamblique«. *Revue Des Études Grecques* 50, št. 238 (1937): 470–494.

Goehring, James E. »Monastic Diversity and Ideological Boundaries in Fourth-Century Christian Egypt«. *Journal of Early Christian Studies* 5, št. 1 (1997): 61–84.

88 Antonov trud za tolažbo in spravo omenja tudi *Vita Antonii* 85.3.

89 Prim. Heb 10,1.

90 Rim 8,32. Božja ljubezen do človeka, »filantropija« (prim. Tit 3,4), se pri Atanaziju pojavlja pogosto: *De incarn.* 1.3; 4.2–5; 16.5; *C. gentes* 35.

91 Prim. Lk 18,28.

92 Prim. Flp 3,20; Heb 12,23.

93 Arsinoejski kanal je povezoval Nil in jezero Mojris (prim. Herodot 2.148). Arsinoe je bila glavno mesto istoimenske pokrajine (danes Fajum), kakih 75 km zahodno od gore Pispir; v luči zgornjega odlomka ne preseneča, da so jo v Herodotovem času imenovali kar Krokodilopolis.

94 Prim. Apd 15,36.

95 Prim. *Pachomii vita altera*, kjer krokodili Pahomija večkrat na hrbtu prenesejo na drugi breg; prim. tudi Rufin, *Hist. mon.* 11; *Vitae Patrum* 8.59,150.

- Harmless, William. *Desert Christians: An Introduction to the Literature of Early Monasticism*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Huxley, Aldous. »Distractions«. V: *Vedanta for the Western World*, ur. Christopher Isherwood, 125–136. Hollywood: Vedanta Press, 1946.
- Pascal, Bertrand. »Die Evagriusübersetzung der *Vita Antonii*: Rezeption – Überlieferung – Edition, unter besonderer Berücksichtigung der *Vitas Patrum*-Tradition«. Doktorska disertacija, Universiteit Utrecht, 2005.
- Reitzenstein, Richard. *Des Athanasius Werk über das Leben des Antonius*. Heidelberg: Winter, 1914.
- Rubenson, Samuel. *The Letters of St. Antony: Monasticism and the Making of a Saint*. Minneapolis: Fortress Press, 1995.
- Steidle, Basilius O.S.B., »Der kleine schwarze Knabe in der alten Möncherzählung«. *Benediktinische Monatschrift* 34 (1958): 339–350.
- Vivian, Tim. »Introduction«. V: *The Life of Antony by Athanasius of Alexandria: The Coptic Life and The Greek Life*, ur. Tim Vivian. Kalamazoo, Michigan: Cistercian Publications, 2003.
- Weinandy, Thomas G. *Athanasius: A Theological Introduction*. Aldershot: Ashgate, 2007.

Skušnjave svetega Antona, neznani avtor po Janu van der Straetu, 16. stoletje, litografija, 205 mm × 142 mm, Rijksmuseum, Amsterdam.